

Момот Е. О. Создание здоровьесохраняющей среды в высшем учебном заведении.

В статье раскрыто процесс создания здоровьесохраняющей среды в высшем учебном заведении, которое требует четкого осознания всеми субъектами образовательного процесса значимости ответственного отношения к собственному здоровью и окружения, обеспечивает условия не только для сохранения и укрепления, а и формирования культуры здоровья, здоровьесохраняющего поведения во всех сферах жизнедеятельности при слаженном и содержательном сотрудничестве высшего учебного заведения, научно-педагогических работников, семьи и личности будущего учителя.

Ключевые слова: здоровьесохраняющая среда, пути создания здоровьесохраняющей среды, личность будущего учителя, здоровье, высшее учебное заведение.

Момот О. О. Creation of healthy environment in the high school.

The article describes the process of creation of a healthy environment in a high school, which requires a clear awareness of all subjects of the educational process, the importance of responsible attitude to their own health and environment, should provide conditions not only for preservation and strengthening, but also to form a healthy culture, healthy behavior in all spheres of life provided that there is a meaningful cooperation between high school, research workers, family and personality of the future teacher.

Healthy environment of the high school is the foundation of the values and health of the future specialist, and the effectiveness of the formation of the health culture of those studying depends on it.

Keywords: healthy environment, ways of creating a healthy environment, the personality of the future teacher, health, high school.

УДК 373.2:316.61

Павлюх Н. С.

МЕХАНІЗМИ ТА ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті проаналізовано проблему соціалізації особистості; з'ясовано сутність дефініції "соціалізація" крізь призму учених-дослідників; визначено соціалізацію особистості як складний і багатофакторний процес, у якому вагомими є об'єктивні і суб'єктивні детермінанти. Констатовано, що соціалізація розпочинається з раннього дитинства, такий її етап називається "первинною" (підготовчою) соціалізацією і є найважливішим у житті кожної людини. Проаналізовано сутність "вторинної" (активної) соціалізації – наступного етапу, притаманного особистості, яка вже має певний багаж цінностей, досвіду, уявлень, переконань, мотивів тощо.

Проаналізовано основні механізми соціалізації, до яких відносимо: психологічний; традиційний; інституційний; стилізований; міжособистісний. На етапі дошкільного дитинства найважливішими є імпринтинг, наслідування, екзистенціальний натиск, ідентифікація.

Ключові слова: дитина-дошкільник, соціалізація, механізми соціалізації, первинна та вторинна соціалізація.

Проблема соціалізації особистості активізувалася в умовах сьогодення з огляду на те, що суспільство у його широкому сенсі почало відігравати особливу важливу роль у житті кожної людини. Починається цей процес з

раннього віку, саме тому прилучення особистості до цінностей суспільного життя вимагає значних зусиль батьків, вихователів та вчителів. Питання соціалізації активно обсервуються українськими (А. Мудрик, С. Русова, М. Євтух, В. Сухомлинський, Л. Варяниця, О. Вишневський, А. Богуш та ін.) та закордонними (Г. Тард, Т. Парсонс, Ч. Кулі, Дж. Мід., Е. Еріксон, Р. Бернс та ін.) ученими. У їхніх концепціях соціалізація розглядається як процес тісної взаємодії людини і суспільства, де обидві сторони перебувають у постійному динамічному розвитку, вдосконаленню, мають свої специфічні риси, проте завжди детермінують існування один одного. Соціалізація – процес історичний, змінний, зумовлений як особливостями функціонування соціуму, так і цінностями та діяльністю окремої людини.

Метою статті є: обґрунтування сутності та механізмів соціалізації дітей дошкільного віку.

Соціалізація трактується вченими по-різному, як:

- процес засвоєння соціального досвіду;
- процес якісних і кількісних змін системи ціннісних орієнтацій;
- процес оволодіння певною системою знань і суспільних норм;
- спосіб взаємодії з соціумом тощо.

Проте центральною і засадничою ідеєю чи не усіх наукових поглядів на соціалізацію особистості є широка взаємодія людини і суспільства.

Вважаємо за доцільне проілюструвати сутність дефініції “соціалізація” крізь призму учених-дослідників означеного процесу.

<i>Зміст поняття “соціалізація”</i>	<i>Автор</i>
Процес засвоєння індивідом соціального досвіду, цінностей, норм, елементів культури, установ, властивих суспільству, соціальних груп, до яких він належить	В.І. Лозова, Г. В. Троцько [3, С. 8]
Процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості	С. У. Гончаренко [1, С. 314]
Якісні і кількісні зміни системи ціннісних орієнтацій, ідеалів, моральних якостей особистості, необхідні для досягнення успіху у певному суспільстві (соціумі), і, що досягаються в процесі власної діяльності	Н. А. Морєва [6, С. 128]
Двосторонній взаємообумовлений процес взаємодії людини і соціального середовища, який передбачає її включення в систему суспільних відносин шляхом засвоєння як соціального досвіду, так і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість	Т. О. Логвиненко, Н. В. Скотна [4, С. 56]
Процес засвоєння людиною певної системи знань, норм та цінностей, що дозволяють їй функціонувати як повноцінний член суспільства	Т. А. Стефановська, [14, С. 78]
Процес засвоєння соціального досвіду, освоєння та присвоєння суспільних відносин, що продовжується все життя індивіда та має певні стадії становлення та розвитку особистості	І. П. Подласий, [11, С. 429]
Погляд на формування особистості з точки зору зовнішніх, соціальних сил (приспосовування особистості до соціальних норм,	С. Д. Поляков, [12, С. 11]

Зміст поняття “соціалізація”	Автор
засвоєння відповідних ролей, навичок, цінностей)	
Процес розвитку людини у взаємодії з навколишнім світом (від лат. <i>Socialis</i> – суспільний) процес складання основних параметрів людської особистості (свідомості, почуттів, здібностей тощо) на основі навчання та виховання, засвоєння соціальних ролей, за результатами якого людина перетворюється в члена сучасного їй суспільства... Процес соціалізації відбувається за результатами засвоєння індивідами культури суспільства	А. В. Мудрик, [7, С. 5] Социологический справочник, [13, С. 96]
Залучення до цінностей суспільства, класу, присвоєння суспільних відносин	Л. Н. Коган, [5, С. 37.]
Процес засвоєння людським індивідом певної системи знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправному члену даного суспільства. Включає цілеспрямований вплив на особистість у процесі виховання та стихійний вплив на її формування різноманітних умов і обставин життя	К. К. Платонов, [10, С. 138]
Впливи середовища в цілому, що залучають індивіда до участі у громадському житті, вчать його розумінню культури, поведінки у колективах, затвердженню себе та виконанню різноманітних соціальних ролей	Я. Щепанський, [15, С. 51]

Сучасна педагогічна наука активно послуговується терміном “соціалізація” і застосовує його сутність для пояснення багатьох педагогічних явищ, процесів, фактів. Проте зазначаємо, що ця дефініція є міждисциплінарною і належить до тезаурусного наукового поля філософії, психології, соціології, політології, соціальної педагогіки та ін.

Наше дослідження доводить, що соціалізація як процес не може бути остаточно обґрунтованою та вивченою будь-якою наукою, оскільки обидві її сторони – суспільство і людина перебувають у перманентному процесі розвитку, удосконалення, становлення тощо. Саме тому соціалізацію можемо розглядати як феномен, що існуватиме і розвиватиметься стільки, скільки будуть актуальними такі категорії як “суспільство” і “людина”.

Визначаючи соціалізацію особистості як складний і багатофакторний процес, слід брати до уваги як *об’єктивні* так і *суб’єктивні детермінанти*, що мають значимий вплив на становлення особистості. До об’єктивних умов відносимо соціально-економічні, суспільно-політичні, культурно-освітні умови життя суспільства та його окремих соціальних спільнот, де відбувається процес становлення особистості.

Суб’єктивні передумови соціалізації передбачають вільну, активну, відповідальну, творчу діяльність особистості у сенсі впливу на соціальні умови та обставини, які є значимими для особистісного розвитку особистості відповідно до власних цінностей, ідеалів, переконань і прагнень.

- Основними факторами соціалізації вчені (А. Мудрик) називають:
- мегафактори (космос, планети, світ);
 - макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава, культура);

– мезофактори – місце проживання, ЗМІ, субкультури;
– мікрофактори – формальні (дошкільні заклади, школа, ВНЗ, виховні організації тощо) та неформальні (сім'я, сусіди, групи однолітків, клас) [9].

Із них усі є важливими і необхідними складовими соціалізації, проте власне неформальні мікрофактори є тими засадничими пріоритетами, без яких говорити про цілісність, системність і результативність соціалізації неможливо.

Соціалізація розпочинається з раннього дитинства, такий її етап називається “первинною” (підготовчою) соціалізацією і є найважливішим у житті кожної людини. “Вторинна” (активна) соціалізація – наступний етап, який передбачає, що у нього вступає особистість, яка вже має певний багаж цінностей, досвіду, уявлень, переконань, мотивів, які визначають її персональну життєву траєкторію розвитку.

Отже, первинна соціалізація передбачає прилучення дитини до цінностей та умов життя у тих інституціях, які є життєво важливими на цьому етапі її становлення – сім'ї, родині, дошкільній установі тощо. Очевидно, що для позитивної результативності цього процесу потрібно, щоб функціонування родинно-сімейного простору та дошкільних установ відповідало високим суспільним стандартам і опиралося на загальнолюдські цінності, цінності дитиноцентризму, природовідповідності, свободи, опори на всебічний розвиток дитини.

Соціалізація – процес, який ґрунтується на інтеракції, тому системна взаємодія дитини з дорослими є особливо важливою у дошкільному віці. З цього приводу Ж. Піаже писав: “Розмовляючи зі своїми близькими, дитина кожної миті спостерігає, як підтверджуються або заперечуються її думки, і вона поступово відкриває величезний світ сторонніх відносно себе думок, що дають їй нові відомості або впливають на неї” [9, с. 217].

Численні спостереження та практичний досвід виховання дитини раннього віку доводять, що дитина, яка була позбавлена людського спілкування у період дошкілья практично не в змозі соціалізуватися і, відповідно, її розвиток відстає від вікових норм. Компенсувати ці втрати дуже складно, а часто просто неможливо. Тому наголошуємо, що спілкування є одним із найважливіших чинників соціалізації дитини-дошкільника.

Кожне суспільство з огляду на різноманітні суспільно-політичні та культурно-освітні детермінанти виробляє свою систему механізмів соціалізації, які у різні періоди функціонування суспільства та на різних етапах вікового розвитку людини мають різний вплив на особистість. До найважливіших механізмів учені відносять:

- психологічний (імпринтинг, копіювання, екзистенціальний натиск, ідентифікація, рефлексія);
- традиційний (засвоєння людиною норм, поглядів, стереотипів, які характерні для сім'ї, найближчого оточення);
- інституційний (функціонує в процесі взаємодії людини з інститутами

суспільства й організаціями);

– стилізований (діє в рамках субкультури);

– міжособистісний (функціонує в процесі взаємодії особистості зі значимими для неї людьми) [2, с. 836].

На етапі дошкільного дитинства важливим є, зокрема, *імпринтинг* (закарбовування в пам'яті), сутність якого полягає у тому, що людина на рецепторному і підсвідомому рівнях фіксує особливості життєво важливих об'єктів, явищ та речей, що впливають на неї. Специфікою імпринтингує те, що він, здебільшого, відбувається в дитячому віці. Саме тому різноманітність і цілісність сприймання світу дитиною-дошкільником має бути необхідним елементом її життя. Чим більше органів чуття включаються у процес пізнання світу, чим цей процес насиченіший і системніший – тим краще відбуватиметься розвиток дитини. Сім'я і родина як виховні інституції мають відіграти тут ключову роль.

Ще одним, особливо важливим для дитини-дошкільника механізмом соціалізації є *наслідування* – це дотримання якогось ідеалу, прикладу, взірця. У випадку ранньої соціалізації – це спосіб довільного і, найчастіше, мимовільного засвоєння дитиною соціального досвіду. Прилучення до цінностей, традицій, родинно-побутової культури, способу життя є необхідним елементом соціалізації дитини-дошкільника. Від того, наскільки активно, системно, різноманітно й цілісно відбувається пізнання дитиною світу у межах сім'ї і родини залежить бажання її пізнавати світ ширше.

Екзистенціальний натиск трактується ученими як опановування мови і неусвідомлюване засвоєння норм соціальної поведінки в процесі взаємодії зі значимими для дитини людьми. Саме мова несе у собі величезне змістове навантаження, оволодіння нею свідчить про цілісність і прогресивність розвитку дитини, мова є підґрунтям для розвитку усіх інших психічних процесів: пам'яті, мислення, сприймання, уяви.

Ідентифікація (ототожнення) – процес неусвідомлюваного ототожнення та уподібнення дитиною себе з іншою людиною, групою, взірцем. На етапі раннього дитинства першими взірцями та ідеалами є батьки та найближчі родичі, з якими найчастіше відбувається комунікація та діяльнісна взаємодія.

Таким чином імпринтинг, наслідування, екзистенціальний натиск, ідентифікація та інші механізми соціалізації дитини-дошкільника передбачають тісну і системну взаємодію дитини й дорослого на етапі ранньої соціалізації. Від її різноманітності, доцільності, багатства методів, форм та засобів залежить майбутній індивідуальний вектор розвитку дитини; включення у суспільні відносини; успіх колективної взаємодії; формування уміння оцінювати явища та факти оточуючої дійсності; взаємодіяти з різними людьми і відповідати на виклики сучасного соціуму; формувати власну аксіологічну ієрархію тощо.

Сім'я і родина, як первинні ланки соціалізації дошкільників повинні

дбати про створення сприятливого освітнього середовища, яке б задовольняло постійно зростаючі потреби дитини у пізнання світу. Важливим є також психологічний клімат родинного середовища, повага до дитини як повноправного члена сім'ї, рівного учасника організації родинно-сімейного простору, який має не лише права, але й посилені обов'язки на кожному віковому етапі дошкільного дитинства. Активне прилучення дитини до спільної колективної діяльності, спілкування, праці у всіх її виявах та повноцінна організація рекреаційно-оздоровчої діяльності, усвідомлення певного порядку життя і важливості дотримання правил колективного співжиття є тими необхідними складовими соціалізації, які складають здорове і повноцінне підґрунтя входження дитини в освітній простір дошкільного закладу.

Діяльність українського дошкільця в умовах сьогодення у царині соціалізації особистості регламентовано відповідними освітніми документами і різнотипними програмами, де цілком логічно і системно визначено зміст соціалізації дитини-дошкільника, її способи, форми та засоби. Засадничими для сучасного дошкільця визначаємо Базову програму розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" (2008 р.); Програму "Дитина" (2010 р.); Комплексну освітню програму для українського дошкільця "Дитина в дошкільні роки" (2010 р.); Базовий компонент дошкільної освіти України (2012 р.); Програму розвитку дітей дошкільного віку "Українське дошкільця" (2012 р.); Програму розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт" (2013 р.).

Висновки. Отже, вважаємо, що соціалізація особистості є важливою і невід'ємною складовою процесу становлення особистості. Рання, первинна (підготовча) соціалізація є підґрунтям та передумовою успішного і гармонійного розвитку людини протягом усього життя. Діяльність усіх виховних інституцій на етапі раннього дитинства (сім'ї, родини, дошкільних закладів тощо) повинна спрямовуватися на задоволення дитячих потреб і сприяти становленню дитини-дошкільника як вільної, діяльної, активної, відповідальної особистості. Фізичний, психічний, духовний, інтелектуальний розвиток дитини є необхідною умовою цілісності і гармонійності виховання на дошкільному етапі, а гармонізація навчання, виховання й розвитку у цей період повинна стати засадничою умовою функціонування усіх передшкільних виховних інституцій та установ.

Реалізація завдань соціалізації дитини-дошкільника в умовах сьогодення передбачає: створення природо- і культуровідповідного розвивального середовища; використання широкої палітри педагогічного інструментарію для реалізації завдань соціалізації; урахування складних, динамічних умов сучасного суспільства з огляду на технологізацію та інформатизацію; формування вміння будувати спілкування на основі суб'єкт-суб'єктних відносин; розвиток комунікативних здібностей дитини; прилучення їх до цінностей сучасного суспільства і вміння розрізняти та диференціювати їх тощо.

Використана література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [текст] / С. У. Гончаренко; гол. ред. С. Головка. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремін. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посібник для пед. навч. закладів. – 2-е вид., випр. і доп. / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків: Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; “ОВС”, 2002. – 400 с.
4. Соціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / автори-укладачі Т. О. Логвиненко, Н. В. Скотна. – Самбір, 2002. – 72 с.
5. Коган Л. Н. Цель и смысл жизни человека / Л. Н. Коган. – Москва, 1984. – 256 с.
6. Морева Н. А. Педагогика среднего профессионального образования / Н. А. Морева. – Москва, 2001. – 272 с.
7. Мудрик А. В. Социализация и “смутное время” / А. В. Мудрик. – Москва: Знание, 1991. – 80 с.
8. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик; под ред. В. А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – Москва: Издательский центр “Академия”, 2000. – 200 с.
9. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Ж. Пиаже; пер. с англ. и фр. – Москва: Международная пед. академия, 1994. – 476 с.
10. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – Москва, 1984. – 174 с.
11. Подласый И. П. Педагогика / И. П. Подласый. – Москва: Просвещение: Владос, 1996. – 432 с.
12. Поляков С. Д. Психопедагогика воспитания / С. Д. Поляков. – Москва: Новая школа, 1996. – 160 с.
13. Социологический справочник / под общ. ред. В. И. Воловича. – Киев, 1990. – 380 с.
14. Стефановская Т. А. Педагогика: наука и искусство [текст]: учеб. пособие / Т. А. Стефановская. – Москва, 1998. – 368 с.
15. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепанский; пер. с польск. М. М. Гуренко; под общ. ред. и послеслов. акад. А. М. Румянцева. – Москва: Прогресс, 1969. – 240 с.

References:

1. Honcharenko S. U. Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk [tekst] / S. U. Honcharenko; hol. red. S. Holovko. – Kyiv: Lybid, 1997. – 373 s.
2. Entsyklopediia osvity / Akademiia ped. nauk Ukrainy; hol. red. V. H. Kremin. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Lozova V. I. Teoretychni osnovy vykhovannia i navchannia: navch. posibnyk dlia ped. navch. zakladiv. – 2-e vyd., vypr. i dop. / V. I. Lozova, H. V. Trotsko. – Kharkiv: Khark. derzh. ped. un-t im. H. S. Skovorody; “OVS”, 2002. – 400 s.
4. Sotsialna pedahohika: poniatiino-terminolohichnyi slovnyk / avtory-ukladachi T. O. Lohvynenko, N. V. Skotna. – Sambir, 2002. – 72 s.
5. Kogan L. N. Tsel i smysl zhizni cheloveka / L. N. Kogan. – Moskva, 1984. – 256 s.
6. Moreva N. A. Pedagogika srednego professionalnogo obrazovaniya / N. A. Moreva. – Moskva, 2001. – 272 s.
7. Mudrik A. V. Sotsializatsiya i “smutnoe vremya” / A. V. Mudrik. – Moskva: Znanie, 1991. – 80 s.
8. Mudrik A. V. Sotsialnaya pedagogika: ucheb. dlya stud. ped. vuzov / A. V. Mudrik; pod red. V. A. Slastenina. – 3-e izd., ispr. i dop. – Moskva: Izdatelskiy tsentr “Akademiya”, 2000. – 200 s.
9. Piazhe Zh. Izbrannyye psikhologicheskyye trudy / Zh. Piazhe; per. s angl. i fr. – Moskva: Mezhdunarodnaya ped. akademiya, 1994. – 476 s.
10. Platonov K. K. Kratkiy slovar sistemy psikhologicheskikh ponyatiy / K. K. Platonov. – Moskva, 1984. – 174 s.
11. Podlasyy I. P. Pedagogika / I. P. Podlasyy. – Moskva: Prosveshchenie: Vlados, 1996. – 432 s.
12. Polyakov S. D. Psikhopedagogika vospitaniya / S. D. Polyakov. – Moskva: Novaya shkola, 1996. – 160 s.
13. Sotsiologicheskyy spravochnik / pod obshch. red. V. I. Volovicha. – Kiev, 1990. – 380 s.

14. *Stefanovskaya T. A. Pedagogika: nauka i iskusstvo [tekst] : ucheb. posobie / T. A. Stefanovskaya. – Moskva, 1998. – 368 s.*
15. *Shchepanskiy Ya. Elementarnye ponyatiya sotsiologii / Ya. Shchepanskiy ; per. s polsk. M. M. Gurenko ; pod obshch. red. i posleslov. akad. A. M. Rumyantseva. – Moskva : Progress, 1969. – 240 s.*

ПАВЛЮХ Н. С. Механизмы и факторы социализации дошкольников.

В статье проанализирована проблема социализации личности; выяснено сущность дефиниции “социализация” сквозь призму ученых-исследователей; определена социализация личности как сложный и многофакторный процесс, в котором значимыми являются объективные и субъективные детерминанты. Констатировано, что социализация начинается с раннего детства, такой этап называется “первичной” (подготовительной) социализацией и является самым важным в жизни каждого человека. Проанализировано сущность “вторичной” (активной) социализации – следующий этап, присущий личности, которая уже имеет определенный багаж ценностей, опыта, представлений, убеждений, мотивов и тому подобное.

Проанализированы основные механизмы социализации, к которым относим: психологический; традиционный; институциональный; стилизованный; межличностный. На этапе дошкольного детства важнейшими являются импринтинг, подражания, экзистенциальный нажим, идентификация.

Ключевые слова: *ребенок-дошкольник, социализация, механизмы социализации, первичная и вторичная социализация.*

PAVLIUKH N. S. Mechanisms and factors of preschool children socialization.

The article gives the analysis of the problem of socialization of the individual; the clarification of the essence of “socialization” from the point of view of different scientists-researchers; the definition of socialization of the individual as a complex and multifactorial process, in which objective and subjective determinants are significant. It is stated that socialization begins in an early childhood, this stage is called “primary” (preparatory) socialization and is the most important in the life of each person. The essence of “secondary” (active) socialization is analyzed - the next stage, inherent to personality, that already has certain luggage of values, experience, representations, beliefs, motives, etc.

The basic mechanisms of socialization are analyzed which include psychological; traditional; institutional; stylized; interpersonal. Imprinting, imitation, existential pressure, identification are the most important at the stage of pre-school childhood.

Keywords: *preschooler, socialization, mechanisms of socialization, primary and secondary socialization.*

УДК 378. 147.38:65

Райковська Г. О.

ДИЗАЙН І ЕРГОНОМІКА В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ГАЛУЗЕВЕ МАШИНОБУДУВАННЯ”

Проаналізовано теорію і практику професійної підготовки фахівців галузевого машинобудування у ВТНЗ. Розглянуто процеси становлення дизайнерської освіти в Україні. Одним із засобів забезпечення якісної підготовки є навчання студентів методиці дизайнерського та ергономічного проектування промислового обладнання на конкретних,